

УДК 821.161.2

ББК 83.3

РОЛЬ СИМВОЛІВ У ТЕКСТОВІЙ СТРУКТУРІ «ЖУРНАЛУ» ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

А. В. Ільків

*Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника;
кафедра української літератури; 76000, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57; тел. +380 (342) 59-60-74; e-mail: kf@pu.ukr.lit.ua*

У статті досліджено композиційну роль символів у щоденнику Т. Шевченка. Проаналізовано символізм сновидінь та з'ясовано їхній безпосередній зв'язок із дійсністю. Визначено функції сновидінь та їхню роль у творенні сюжету щоденникового запису.

Ключові слова: *щоденник, документальна література, автокомунікація, символ, наратор.*

Щоденник Т. Шевченка під назвою «Журнал» донині змушує літературознавців замислюватися над такими питаннями: чому щоденник вівся російською мовою? чи розраховував автор на його публічність? що стимулювало саму ідею щоденника? Відповіді на ці запитання пропонуються у статтях та дисертаційному дослідженні Н. Момот, статтях Т. Космеди, В. Шевчука, С. Єфремова, М. Коцюбинської, Ж. Ляхової, монографії російського літературознавця О. Г. Єгорова «Дневники русских писателей XIX века» (2002). Наше дослідження має на меті показати композиційно- та текстоорганізуючу роль символів і снів як вербальної проекції «індивідуального несвідомого» в щоденнику Т. Шевченка, а також з'ясувати символізм описаних снів та їхній безпосередній зв'язок із дійсністю.

У передмові до щоденника Т. Шевченка Валерій Шевчук назвав «Журнал» художнім твором, «на мистецькому рівні створеним художнім тілом» [12, с. 3]. Щоденник як один із жанрів документалістики найперше розрахований на створення суб'єктивного документального образу – образу свого і своїх сучасників. Але чим вищий мистецький рівень автора, тим йому важче вписатися в умовні канони жанру (для щоденника – це стенографічність, лаконізм оповіді, аргументованість оцінок, документальна образність), і «Журнал» Т. Шевченка – яскраве свідчення сказаного. У текстовій структурі цього щоденника однаково важлива роль як окремих персоналій життєпису генія, так і окремих наскрізних образів-символів. Більше того, якщо розгортання документальних образів привносить у текст елементи сюжетності, що головним чином стосуються екстравертивного життя автора, то розгортання образів-символів у щоденнику репрезентує інтровертивну перспективу

сюжету. Центральні символи тут можна трактувати як своєрідні текстові імпульси, детектори напруги внутрішнього життя поета.

Ведення щоденника Т. Шевченка розпочав на останньому році заслання, в очікуванні звільнення, тому внутрішня напруга записів дуже висока. Вираженням цієї напруги внутрішнього життя у тексті щоденника виступає символ “вітер”. В. Шевчук зазначає: “Напрочуд яскраво подано описи вітрів, що пов’язано із чеканням звільнення – емоційним вихлюпом...”, “образи вітрів рефренуються, що створює враження величезної напруги очікування” [12, с. 4-5]. Основними компонентами символічного значення цього символу є “воля”, “сум”, “журба”, “очікування змін”, “час”. Традиція наповнення образу “вітер” символічним значенням сягає часів давньої літератури.

Із напрямом вітру нероздільно пов’язаний емоційний стан поета. Наприклад, коли вітер побільшав і повернув на норд, стан емоційного збудження автора щоденника був настільки сильним, що він непомітно для себе чотири рази обійшов навкруги фортеці, пройшовши 12 верств і при цьому не відчувши втоми (запис від 19 липня 1857 р.). Напрямок вітру навіть позбавляв Т. Шевченка сну: “Впродовж ночі кілька разів прокидався і спостерігав вітер. Перед світом вітер затих. З надією на його мінливість я заспокоївся і заснув” [11, с. 72].

Другим символічним концентром “Журналу” можемо вважати символ “чай”: на це вказує і частотність образу, і його детермінація із записами-роздумами щодо особливостей жанру щоденника, художньої творчості загалом. 30 червня у монотонному житті засланого Шевченка сталася на перший погляд незначна подія. Поет придбав у недавно прибулого офіцера мідяного чайника. Але ця подія відчутно змінила внутрішнє життя автора записів, їх загальну настроєвість, навіть назва самого процесу “чаювання” замінено на “раювання” (“...купив півфунта чаю та фунт цукру і сьогодні вписую до свого журналу пригоду вчорашнього вечора, благословляючи долю, що наділила мене мідяним чайником” [11, с. 37]. Придбання чайника і чаювання радикально змінили ставлення Шевченка до свого щоденника. У записі від 12 липня читаємо: “першу до своїх записок я брався наче до обов’язку, ніби до “пунктиків”, ніби до муштри з рушницею, а тепер, і особливо від того щасливого дня, коли придбав собі мідяний чайник (виділення наше. – А. І.), журнал став для мене такою ж потребою, як хліб з маслом до чаю” [11, с. 59]. З цього часу асоціативна пара “чай – перо” в “Журналі” нероздільні.

У світовій культурі символічне значення “чаю” таке – “священний церемоніальний напій, зв’язаний із роздумами” [7, с. 406]. У щоденнику Т. Шевченка символ “чай” в основному зберігає своє тезаурусне значення, однак у контексті дещо конкретизується. Так, символ “чай” у “Журналі” має такі два компоненти символічного значення:

1) символ натхнення; у щоденнику є свідчення того, містичну функцію чаю поет пізнав ще у 1846 році, коли спільно проживав із

“невтомним віршотворцем” Афанасьєвим-Чужбинським. “Спершу я є міг дотямити, чому мій товариш по ремеслу ніколи не просить склянку чаю з буфету, як це роблю я, а завжди велить подавати самовар. Та коли я пильніше придивився до приятеля, то зрозумів, що він властиво не самовар загадує подати, а натхнення, або підйомну, що зрушує його таємничі сили” [11, с. 43]. У одному із записів Шевченко називає чайник «локомотивом», що приводить у рух натхнення, а також вважає невід’ємною частиною свого «Журналу» («мідяний чайник, він став неминуче потрібним для мого журналу, так само, як журнал для мене. Без чайника, чи без чаю, якось ліниво брався до записування. Тепер, аби тільки налив склянку чаю, так перо саме проситься в руки» [11, с. 42–43]. Завдяки символу “чай” у записах вибудовується чітко вмотивований асоціативний ланцюг: “чайник – чай – перо – щоденник”, який включається у смислову тріаду тексту “вітер – чай – щоденник”;

2) символ порозуміння; чаювання у колі друзів віддавна сприймається як найвищий ступінь порозуміння.

Звичайно, такий тісний зв’язок між творчістю і символом “чай” не був тоді Шевченком раціонально осмислений. Бо генії сприймають, акумулюють надбання світової культури інтуїтивно. Так і включення у текст щоденника символів “вітер” та “чай” базується в першу чергу не на логічних, а на асоціативних зв’язках лексико-тематичної структури “Журналу”. Включення у документальний текст символів дає реципієнту змогу підсвідомо відчутти емоційний стан автора, змоделювати картину його інтровертивного життя. Таке дослідження символічної системи документального жанру ще раз вказує на умовність поділу літератури на фікційну і документальну. Під пером генія навіть щоденні фотографічні записи щоденника перетворюються у високохудожній мистецький твір.

Образ автора – центральний образ щоденника, і він ні в якому разі не ідентичний із образом автора у белетристиці хоча б із тієї причини, що “автор у щоденнику і листах одночасно являється і суб’єктом, і об’єктом оповіді, причому обидві ці функції він реалізує одночасно” [1, с. 7]. У “Журналі” Шевченка образ автора допомагають витворити сновидіння, які є не тільки проявом “індивідуального несвідомого”, а й своєрідним сакральним текстом, що вимагає “іншотексту”, тобто вербального тлумачення неусвідомлених думок. На думку О.Г. Єгорова, “усіх авторів письменницьких щоденників об’єднують спільні питання, які вони ставлять перед собою: хто я? де я? звідки я прийшов? що я бачу? і куди відйду? ці запитання включають в себе своєрідну філософію мемуарної творчості, надзадачу мемуариста” [1, с. 6]. У “Журналі” Шевченка відповіді на ці запитання головним чином пропонуються в описі снів. Отже, сновидіння і їх тлумачення у щоденнику репрезентують ще й певну трансцендентальну філософію мемуаристики. Якщо ж дивитись на щоденник як сублимацію творчості, то сні

були для ув'язненого митця набагато приємнішими, ніж злободенна, нестерпна дійсність, стаючи благодатним сюжетним матеріалом, провокацією подальшого розвитку оповіді, спробою “розвіяти нестерпну нудьгу”. Хоча “під розвіюванням нудьги, – на думку Н. Момот, – ховається важливіше завдання – вгамування спраги до писання. Справжнє завдання Щоденника – не записувати, а саме писати” [6, с. 21]. Таким чином, опис сновидінь у щоденнику й листах Т. Шевченка виконує п'ять важливих функцій:

- 1) функцію композиційної і сюжетної організації тексту;
- 2) функцію творення цілісного образу автора (через репрезентацію неусвідомлених прагнень думок, бажань);
- 3) функцію філософії мемуарної творчості;
- 4) функцію заміщення (сублімації) неприйнятливої дійсності;
- 5) функцію провокативного розвитку сюжету (сон – тлумачення, або текст – “іншотекст”).

Роль наратора у описах сновидінь і поза ними неідентичні. Н. Момот приходить до висновку, що “Журнал” Шевченка – це приклад щоденника, де виразно виявлені всі ролі наратора: діяча, носія психологічного стану, хронікера, роль мовця” [6, с. 28]. І якраз у описах снів наратор виконує роль носія психологічного стану. Суб'єктивні переживання фактів духовного життя, самозаглиблення у внутрішній світ дають підстави назвати щоденник Т. Шевченка інтровертивним, хоча всі інші сторінки оповіді спроектовані на світ предметний, соціальний, екстравертивний. Тому, виходячи із цієї типології відносно об'єкта зображення (запропонованої О. Г. Єгоровим), “Журнал” належить до щоденників змішаного типу із “локальним, континуальним і психологічним хронотопами” [1, с. 6].

Описи снів – явище типове для щоденникового жанру. Але, як правило, ці сни виходять із фактів теперішнього. У щоденнику Т. Шевченка снам притаманний контрастний характер, його сни – це спогади попереднього досолдатського життя. У тексті проходить подвійна заміна часу: дійсне видається за небажаний сон, а сон – за бажану дійсність. Ми погоджуємося із О. Єгоровим в тому, що сни для Шевченка мали компенсаційний характер. “Вони підтримували психічну рівновагу і послаблювали силу негативних наслідків душевної травми періоду солдатчини” [1, с. 112]. Однак ми не можемо погодитися з тим, що ці сни не вимагають символічного тлумачення, тобто “іншотексту” (“це неусвідомлені образи, побудовані за аналогією до спогадів. В них немає нічого загадкового, незвичайного, фантастичного. Вони не потребують зусиль для свого тлумачення” [1, с. 112]). Адже сам Шевченко надає тлумаченню снів не меншого значення, а ніж опису самих снів. Іноді відгадку йому доводиться шукати у соннику сотника Чеганова (“Треба буде зайти до сотника Чеганова та подивитися в сонник, що воно віщує, коли насниться “самовольная отлучка” [11, с. 46])). Наш погляд на сни у

Шевченковому “Журналі” – це погляд на сакральний “текст в тексті”, що вимагає зняття символічного коду. Одразу ж зазначимо, що не всі сновидіння мають символічний підтекст. У стосунку ж до снів символічних ми керуємось в основному такими двома положеннями З. Фрейда: уявлення про те, що образи сновидінь неосмислені і хаотичні, неправильні, і те, з чого зіткане сновидіння не є “сміслом” сновидіння, він може бути зрозумілим тільки при аналізі [див. 13].

Одним із найпоширеніших символів сновидінь у щоденнику є “церква” або “монастир”. Запис від 29 липня 1857 р: “Наснилися мені Семен Артемовський з жінкою, буцім виходили вони після служби з церкви Покрови... Усе, що тільки дороге сердцю, згуртувалося сим разом у моєму сновидінні” [11, с. 86]. Або ж: “Снилася церква святої Анни у Вільні, а в тій церкві молилася мила чорноброва Дуня Гусиковська. Се, мабуть, з того, що читав “Королеву Варвару Рудзивилл” (запис від 5 вересня) [11, с. 111]. “Наснився мені Межигірський Спас, Дзвонкова Криниця, далі Видубицький монастир” (запис від 18 червня) [11, с. 20]. Знаменитий сонник Міллера так декодує символ “церква”: “Церква, що ви побачили вві сні, свідчить про те, що Ви розчаруетесь подіями, яких чекали з нетерпінням. Цей сон означає, крім того, що Ваші перспективи туманні, і Вам доведеться довго чекати змін на краще” [5, с. 344]. Як побачимо згодом, ці сни виявилися пророчими. А для того, щоб глибше зрозуміти підсвідомий імпульс сну, звернемося до ще одного важливого принципу Фрейда: “не можна аналізувати сновидіння, якщо невідомі асоціації того, хто бачив сон”. Асоціації Т. Шевченка в той час будувалися навколо таких смислових центрів як “воля”, “чекання”, “невідомість”, “невизначеність”. Чекання визволення стає домінантою всіх емоційних почувань поета, які на рівні “несвідомого” проєктуються у сні, а на рівні свідомості – у розпачливі рядки щоденника: “Господи, чи настане коли день мого визволення? Чи прийдуть коли до мене такі райські дні, що я отсю сумну, але правдиву хроніку читатиму, як той брехливий сон, як вигадку, котрої ніколи й не бувало?” [11, с. 51]. Розчарування очікуваними подіями, і туманність перспектив, пророковані у соннику Міллера, незадовго стали сумною реальністю: довгі дні чекань, незрозуміла затримка у Нижньому Новгороді. Важливо зазначити, що символічне значення “церкви” у снах не співпадає із його символізмом в культурі України “за межами сну”. Для свідомості української нації “церква” – “символ вічного Бога; спасіння, радості, любові, берегині усього прекрасного; духовного єднання; освіти й культури” [7, с. 236].

Умовно сновидіння щоденника можна поділити на три категорії: тривожні сновидіння (із символом “церква”), приємні сні-спогади, сновидіння “страху”.

Сні-спогади торкаються насамперед щасливих моментів досолдатського життя Т. Шевченка. І хоча З. Фрейд стверджує, що явний зміст і прихований смисл сновидінь не співпадають, сні-спогади у

“Журнали” не мають алегоричного, імпліцитного змісту. Дійові особи цих сновидінь – це найкращі друзі, про зустріч з якими щоденно мріє поет: Карл Брюллов, Михайло Щепкін, Пантелеймон Куліш, Семен Артемовський, Микола Костомаров, Василь Лазаревський. Тому і одразу знаходиться цим снам логічне пояснення: “Віднедавна почали снитися мені люди і речі, такі любі моему серці, яких я давно вже не бачу. Мабуть, се через те, що я тепер раз у раз про них думаю” [11, с. 47], або “Усе, що тільки дороге серцю, згуртувалося сим разом у моему сновидінні” [11, с. 86]. Такі сни-спогади стають для напів-вільного, напів-увязненого Шевченка сублимацією небажаної дійсності, допомагаючи витіснити негатив солдатського життя. Тільки одного разу автор щоденника не може знайти своєму сну логічного пояснення, визнаючи непізнаність, незбагненність сфери “несвідомого”, яку називає “капризами нашої природи моральної”. Поету приснився небіжчик Аркадій Родзянко, поміщик, з яким Шевченко познайомився у липні 1845 року, тоді ж і намалював портрет його сина Гаврила. “Який же зв’язок між моїми вчорашніми журливими мріями і тим давно забутим мною чоловіком? Жодного логічного звязку, тільки каприз нашої природи моральної. І оракул сотника Чеганова ледве чи вияснить загадку подібних снів. Але про всяк випадок піду подивлюся в те дзеркало сокровених таємниць природи” [11, с. 54].

Особливу увагу в “Журнали” Т. Шевченка слід приділити “сновидінням страху”. Ці сни в першу чергу пов’язані із сферою чужого, неприйнятливою, “іншого”, це сни негативного модусу буття. Час і простір розгортання цих сновидінь – Орська фортеця із надокучливими допитами Дубельта. До цих снів поет закріплює епітети із від’ємною конотацією, називаючи їх “бридкими”, “ганебними”, “огидними”: “Таке на диво довге спання закінчилося бридким сновидінням. Нібито Дубельт із своїми помічниками (Попов і Дестрем) у своєму затишному кабінеті перед палаючим каміном марно навертав мене на шлях істинний, погрожував тортурами, а на закінчення плюнув і назвав мене недолюдком. Ледве встиг він вимовити таке миле визначення, як з’явився в повному мундирі капітан Косарев і, мало не побивши, відчитав мене за те, що я запізнився на муштру. На тому і завершилося се ганебне сновидіння” (запис від 15 вересня) [11, с. 120]. Або запис від 3 вересня: “Їв, пив, спав. Наснилася Орська фортеця та корпусний ефрейтор Обручов. Я так налякався отсього паскудного ефрейтора, що з жаху прокинувся і довго не міг заспокоїтися через такий огидний сон” [11, с. 109]. Останній сон Шевченко бачить вже на пароплаві “Князь Пожарський”, тобто після звільнення, тому його можна сприймати як звільнення, очищення психіки від страхів минулого. Адже теорія про “сновидіння страху” відноситься до психології неврозів. Тому “страх у сновидіннях – проблема страху, а не проблема сновидінь” (З. Фройд). І тільки одного разу сон про Орську фортецю наповнений двоєкими

емоціями. Маємо яскравий приклад того, як агресія до пережитого обертається через сон у регресію, сприяючи вивільненню негативних емоцій. У першій фазі сну ця регресія виливається через українську пісню та вечорниці за участю Шевченка, Лазаревського та Левицького у стінах Орської фортеці. Чи не вперше зустрічаємо неспівмірність місця дії та персонажів сну, а також елементи карнавалізації, що представляють позитивний модус дійсності. Цю частину сну авор щоденника називає “солодким”. Проте у другій частині сновидіння через символічний образ жаби домінують агресивні імпульси: “Морфей вдовольнив моє благня, тільки не зовсім. Він переніс мене до якогось східного міста, уतिकаного мінаретами, наче голками. На тісній вулиці того східного міста нібито зустрів я ренегата Миколу Еврестовича Писарева в зеленій чалмі і з довгою бородою. А безрукий Бібіков і поруч з ним Софія Гаврилівна Писарева сидять на балконі, вбрані теж по-турецькому... Та тут мені на обличчя скочила холодна жаба, і я прокинувся” [11, с. 73]. Символ “жаба” у культурі України наділений подвійною семантикою: це одночасно і “емблема розуму, розсудливості”, і “символ хвалькуватості, завищеної самооцінки, скупості, засіб Божого покарання” [7, с. 84]. В українському фольклорі є чимало легенд, де жаба задушила свого сина, призвела до появи бороди в жінки, вп’ялася чоловікові в щоку. У сні Шевченка “жаба” наділена виключно негативним символічним значенням, оскільки головними персонажами сну є “ренегат Писарев із своїм всемогутнім покровителем і зі своєю бездушною красунею жінкою” [11, с. 73]. Отже, “сновидіння страху” у щоденнику Шевченка не мають футуристичного забарвлення, це “сни-спогади”, що допомагають поету вивільнити своє вольове начало.

Описи снів у “Журналі” стають своєрідними актами автокомунікації, провокуючи незвичний діалог “Я - Я”. Авторське “Я” у сні носить абсолютно інший наративний характер – інтенціональний, через що і сприймається поетом як голос оракула. Окрім снів тривоги наприкінці щоденника зустрічаємо ще один сон футуристичного дискурсу із головною героїнею акторкою Піуною. Власне кількість таких снів теж символічна (три), хоча вони моносюжетні, із одним центральним образом-символом жебрачки. Акторка театру Піунова принесла Шевченкові під час незрозумілого затримання у Нижньому Новгороді і любовне захоплення, і глибоке розчарування. Запис від 22 лютого: “Втрете бачу її вві сні і все жебрачкою. Се вже не внаслідок ролі Антуанети, а й сам не знаю, внаслідок чого. Сьогодні вона привиділася мені брудною, потворною, обідраною, напівголою, і все-таки в українській свитці, та вже не в білій, а в сірій, подертій і замащеній у грязюку. Плачучи, просила подати милостиню і вибачалася за свою нечемність з приводу “Фауста” Губера” [11, с. 189]. Сонник Міллера тлумачить образ жебрачки як несприятливий: “Побачити уві сні себе чи когось із своїх друзів в образі жебрака – поганий знак: попереду у Вас багато турбот і

прикрощів. Подавати жебракові милостиню – знак того, що обставини складатимуться для Вас препогано і час міняти своє життя” [5, с. 94]. Сон Шевченка справдився уже на другий день: “Сон справдився. Вертаючи з пошти, зайшов до Владимириова і почув, що моя кохана Піунова, не діждавшись листа з Харкова, домовилась з тутешнім новим директором театру П. Мирцовим... Ось воно де, моральне убожество, а я боявся матеріального” [11, с. 189]. Наступного дня Шевченко дасть ще різкішу оцінку її вчинку: “Погань панна Піунова! Від нігтя до волосини – погань!” [11, с. 190]. Як бачимо, сон із символом жебрачки виявився віщим. Це останнє сновидіння у щоденнику поета. Але цим не вичерпуються перспективи сну як своєрідної форми представлення “реального / ірреального”, “бажаного / небажаного”. Тому символічно завершує “Журнал” поезія “Сон” (“На панщині пшеницю жала”), в якій через візію сну щасливе майбутнє протиставляється кріпацькій дійсності.

Отже, образи-символи та описи снів у щоденникових записах Т. Шевченка організовують документальні тексти як на рівні сюжетотворення, так і на рівні композиції. Сни дають змогу поетові вести автокомунікацію, реалізуючи діалог “Я - Я”. Крім того, більшість снів виконують у тексті функцію прогнозування, через центральні образи-символи (“церква”, “жаба”, “жебрачка”) ми інтуїтивно передбачаємо майбутній щоденниковий запис (або сюжет), перетворюючись у співавтора. Наратор у снах стає носієм психологічного стану, дозволяє заглянути у найсокровенніші закутки “несвідомого” (Фройдівського “Воно”). Для літературознавців опис снів у щоденнику Шевченка – це своєрідні дзеркала калейдоскопу, через які незрозумілий хаос фігур майбутнього та пережитого минулого стає впорядкованим та зрозумілим ладом теперішнього, дзеркалом внутрішнього, подекуди несвідомого прояву Шевченкового генія.

Література

1. Егоров О. Дневники русских писателей XIX века / О.Егоров. – М.: Флинта: Наука, 2002. – 288 с.
2. Кононенко В. Символи української мови: монографія / В.Кононенко. – Івано-Франківськ: Плай, 1996. – 272 с.
3. Космеда Т. “Щоденник“ Т.Г. Шевченка як особливий тип автокомунікації / Т.Космеда // Семантика мови і тексту. Зб. статей VIII міжнарод. наук. конференції. – Івано-Франківськ: Плай, 2003. – С. 261-266.
4. Літературознавчий словник-довідник / Р. Гром’як, Ю. Ковалів та ін. – К.: ВЦ “Академія”, 1997. – 752 с.
5. Міллер Г. Сонник: Тлумачення 10000 снів: пер. з англ. / Г.Міллер. – К.: Школа, 2005. – 384 с.
6. Момот Н. Шевченків Щоденник: жанрова гетерогенність як стратегія тексту / Н.Момот // Слово і час.– 2005. – № 3. – С. 20-28.

7. Словник символів культури України / За заг. ред В.П. Коцура, О.Г. Потапенка, М.К. Дмитренка). – К.: Міленіум, 2002. – 260 с.
8. Трессидер Дж. Словарь символов / Пер с англ. С. Палько; Дж.Трессидер. – М.: ФАИР-Пресс, 1999. – 448 с.
9. Ушкалов Л. Образ сліз у творчості Тараса Шевченка / Л. Ушкалов // Дивослово. – 2012. – №3. – С. 2-8.
10. Шевченко Т. Зібрання творів: у 6 т. (вид., автентичне 1-6 томам «Повного зібрання творів у дванадцяти томах») / Редкол.: М.Г. Жулинський (голова) та ін. / Т.6: Листи. Дарчі та власницькі написи. Документи, складені Т. Шевченком або за його участю. – К.: Наукова думка, 2003. – 632 с.
11. Шевченко Т. Щоденник / пер. з рос. О. Кониського; передм. та пер. віршів В. Шевчука. – К.: Школа, 2003. – 272 с.
12. Шевчук В. «Журнал» Тараса Шевченка як художній твір / пер. з рос. О. Кониського; передм. та пер. віршів В. Шевчука // Шевченко Т. Щоденник. – К.: Школа, 2003. – С. 3-10.
13. Фрейд З. Толкование сновидений / З. Фрейд. – К.: Здоровья, 1991. – 384 с.
14. Goiasewska M. Poetyka faktu. Szkic z pogranicza estetyki i teorii literatury / M. Goiasewska. – Wroclaw, Warszawa, Krakow, Gdansk, Jydi: Zaklad narodowy imienia Ossolinskich. Wydawnictwo polskiy akademii nauk, 1984. – 68 s.
15. Kayser W. Das sprachliche Kunstwerk / W. Kayser – Tübingen, 1992. – S. 208 – 210.
16. Kieser R. Frisch. Das literarische Tagebuch / R. Kieser. – Stuttgart: Huber, 1975. – 166 s.

Стаття надійшла до редакційної колегії 24.09.2013 р.

*Рекомендовано до друку докт.філол.наук, професором Хоробом С.І.,
докт.філол.наук, професором Голодом Р.Б.*

THE ROLE OF SYMBOLS IN TARAS SHEVCHENKO'S TEXT STRUCTURE OF "ZHURNAL"

A. V. Il'kiv

*PreCarpathians National University by Vasyl Stefanyk;
department of Ukrainian literature; 76000, Ivano-Frankivs'k,
Shevchenko str., 57; ph. +380 (342) 59-60-74; e-mail: kf@pu.ukr.lit.ua*

The article investigates the compositional role of symbols in T. Shevchenko's diary. The symbolism of dreams is analyzed and their ingenious connection with reality is revealed. Functions of dreams and their role in creation the plot of the diary are defined.

Key words: *the diary, documentary literature, selfcommunication, the symbol, the narrator.*